אלא בגדולי ישראל. ואפי' היכא דאפשר בנכרי מצוה בישראל שמא יתעצל הנכרי ולא יעשה ויבא לידי סכנה: **מכבין** ומפסיקין בפני הדליקה. תימה לי דהוה ליה זו ואין צריך לומר זו כיון דאפי' לכבויי שרי כ"ש להפסיק[א] וי"ל אפי' לאמויי כלים דרך רשות הרבים ולהפסיק בהן דס"ד אמינא דווקא לכבויי שרי אבל כולי האי להבא כליס דרך רשות הרבים מליאים מים דאיכא תרתי חולאה והכנסה וגרס כיבוי ועוד ס"ד אמינא כיבוי שרי טפי שהוא ברור יותר שיצא אבל להבא כליס דילמא קודם שיביאם תעבור הדליקה ונמצא שחילל שבת אלא לעולם קמ"ל: **הא** דפרוש בולהו הא דפרוש מקצתייהו. נראה לפרש דפרוש כולהו לאחר אחרת ויצאו גם משם ולא נשאר בהם עד אחד שנפלה עליו מפולת דאי פרוש לאחר אחרת ולא יצאו משם מה לי אחר זו מה לי אחר אחרת הא דפרוש מקצתייהו אלא פירש מכאן לאותה אחר אחרת אלא אחד:

ולפקח

**תא שמע דתני רבה בר שמואל עוברה שהריחה מאכילין אותה עד שתשוב נפשה ומי שנשכו כלב שוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת דברי ר"א בר' יוסי שאמר משום ר' מתיא בן חרש וחכמים אומרים בזו ולא באחרת בזו אהייא אילימא אעוברה פשיטא עוברה מי איכא למאן דאמר דלא אלא לאו אסם שמע מינה רב אשי אמר מתני' נמי דיקא ועוד אמר רבי מתיא בן חרש החושש בפיו מטילין לו סם בשבת ולא פליגי רבנן עליה ואם איתא דפליגי רבנן עליה ליערבינהו וליתנינהו וליפלגו רבנן בסיפא ש"מ: מפני שספק נפשות הוא וכו': ל"ל תו למימר וכל ספק נפשות דוחה את השבת אמר רב יהודה אמר [ז]רב [א]לא ספק שבת זו בלבד אמרו אלא אפילו ספק שבת אחרת היכי דמי כגון דאמדוה לתמניא יומי ויומא קמא שבתא מהו דתימא ליעכב עד לאורתא כי היכי דלא ניחול עליה תרי שבתא קמ"ל תניא נמי הכי [ב]מחמין חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין להברותו ולא שבת זו בלבד אמרו אלא לשבת אחרת ואין אומרים נמתין לו שמא יבריא אלא מחמין לו מיד מפני שספק נפשות דוחה את השבת ולא ספק שבת זו אלא אפי' ספק שבת אחרת [ג]ואין עושין דברים הללו לא ע"י נכרים ולא ע"י [א] כותיים אלא ע"י גדולי ישראל ואין אומרין יעשו דברים הללו [ג]לא ע"פ נשים ולא ע"פ כותיים אבל מצטרפין לדעת אחרת ת"ר [ד]מפקחין פקוח נפש בשבת והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד הא כיצד ראה תינוק שנפל לים פורש מצודה ומעלהו והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא צייד כוורי ראה תינוק חוליא ומעלהו והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד אע"ג דמתקן דרגא ראה שנגעלה דלת בפני תינוק שוברה ומוציאו והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא מיכוין למיתבר בשיפי מכבין ומפסיקין מפני הדליקה בשבת והזריז ה"ז משובח ואין צריך ליטול רשות מב"ד ואע"ג דקא ממכיך מכוכי וצריכא דאי אשמועינן ים משום דאדהכי והכי אזל ליה אבל בור דקא יתיב אימא לא צריכא ואי אשמועינן בור משום דקא מיבעית אבל נגעלה דלת אפשר דיתיב בהאי גיסא ומשביש ליה באמגזוי צריכא: מכבין ומפסיקין: למה לי [ה]דאפי' לחצר אחרת אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל [ו]לא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב[ז] היכי דמי אי נימא דאיכא תשעה ישראל וכותי אחד ביניהו רובא ישראל נינהו [ח](אלא) פלגא ופלגא [ט]ספק נפשות להקל אלא דאיכא תשעה כותיים וישראל אחד הא נמי פשיטא דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי [י]לא צריכא דפרוש לחצר אחרת מהו דתימא [כ]כל דפריש מרובא פריש קמ"ל דלא הלכו בפקוח נפש אחר הרוב איני והאמר ר' אסי א"ר יוחנן תשעה כותיים וישראל אחד באותה חצר מפקחין בחצר אחרת אין מפקחין לא קשיא הא דפרוש בולהו הא [ל]דפרוש מקצתייהו ומי אמר שמואל הכי והתנן [מ]מצא בה תינוק מושלך אם רוב כותיים כותי ואם רוב ישראל ישראל מחצה על מחצה ישראל ואמר רב לא שנו אלא להחיותו אבל [נ]לייחסו לא ושמואל

ת"ש דתני רב יוסף עוברה שהריחה וכו' ומי שנשכו וכו' והחושש בפיו וכו' וחכ"א כזו. אנו מודים ולא באחרת: **כזו אהייא אי נימא אעוברה פשיטא.** וכי עוברה שהריחה ר' מתיא קמני לה סתמא דתנא: **אלא לאו אחר אחר.** קיימי דאילו אחר כבד תנן פלוגתא במתני' ש"מ דנסס מודו: **לא ספק שבת זו בלבד.** לא שיהא ספק הנפשות לשבת זו אלא אפילו אין הספק לשבת זו דפשיטא לן דהיום לא ימות אלא ספק שאם לא יעשו לו היום שמא ימות לשבת הבאה: **והילי דמי כגון דאמדוה.** רופאים לעשות לו הרפואה שמנה ימים: **להברוהו.** רחילה שמא יבריא מאליו: **על פי נשים.** אם נשים או כותים אומרים צריך אין מחללין על פיהן: **אבל מצטרפין לדעת אחרת.** כגון נשים אומרים צריך ושלשה אומרים אין צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למהוי פלגא ופלגא [ח] וספק נפשות להקל: **פקוח.** דשקומברג"ש בלע"ז בכל דבר שצריך לו לנפש להעביר סכנת מות: **ואע"ג דצייד כווני.** עמו כל הני אע"ג דקאמר הכא משנה יתירה דייק דקתני ואינו צריך ליטול רשות למה ליה דתני הכא הא תני ליה והזריז ה"ז משובח אלא הא אתא לאשמועינן שאפי' הוא צריך לדבר: **עוקר חוליא.** כדי להספיל שפת הבור ויהא נוח ליכנס: **נגעלה דלת.** והתינוק נבעת: **למסגר בשיפי.** נסרים שצריך להם ליתנם אחריהן בשיפי קיסמין להדליקה: **ומפסיקין מפני הדליקה.** בכלים של מתכת או של חרס מלאים מים ובדליקה שיש בה סכנת נפשות קאמר: **דקא מכיך מכוכי.** משפיל ומציע הגחלים לגלות עליהם לערב: **דאדהכי והכי.** אם ילך לבית דין ליטאל אזיל ליה לאיבוד: **משבש ליה.** מפתהו ומקרקש לו אגוזים: **דאפילו לחצר אחרת.** דליקה בחצר זו ונפשות בחצר אחרת והם חולים או קטנים: **לא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב.** דאם ספק כותי או ספק ישראל מפקחין ואע"ג דרובא כותים הוו התם: **אי נימא תשעה ישראל וחד כותי.** ונפל' מפולת על אחד מהן ואין ידוע אם ישראל אם כותי הוא: **אלא דאיכא תשעה כותים וחד ישראל.** ואשמועינן דאף על גב דרובא כותים חיישינן שמא ישראל הוא ומפקחין הא נמי פשיטא דקי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה דמי דנפקא לן בסנהדרין [י] ובכתובות [כ] מואלב לו פרט לזורק אבן לגו: **לא צריכא דפרוש לחצר אחרת.** ואם נפלה על אחד מפולת דבכל דוכתא אמרינן כל דפריש מרובא פריש במידי דיידי והכא לא אמרי' הכי ואע"ג דנפרישתן כולהו ניידי: **הא דפרוש בולהו.** הואיל ואיתחזק ישראל בהאי חצר שנפלה בו מפולת מפקחין ואע"ג דניידי (ליה) לא אזלינן בתר רובא: **הא דפרוש מקצתייהו.** ולא ידעינן אי הוה ישראל בהאי חצר אזלינן בתר רובא הואיל ולא איתחזק: **והא תנן חיצוך מושך.** משנה היא בסדר טהרות בעיר שישראל וכותים דריס בה: **לא שנו.** דאם רוב ישראל מחזקינן ליה לישראל אלא להחיותו: **אבל לייחסו.** כגון אם נקבה היא שיהא כהן מותר בה לא ואפי' ליכא למיחש לאפוסי כגון הנך דאמרי' במס' קידושין (דף עב:) תלי בדיקולא תלי פיתקא רמי חומרא משלטי הדמי' חיישינן שמא כותית היא וגיורת אסורה לכהונה ואע"ג דרוב ישראל מעלה עשו ביוחסין דבעינן תרי רובי כדאמרי' בכתובות בפ"ק (דף טו.): ושמואל

עין משפט נר מצוה

עו א מיי' פ"ב מהלכות שבת הלכה ב סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שכח סעיף יא:

עז ב מיי' שם הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סעיף יב:

עח ג מיי' שם הלכה טז ח סמג שם טוש"ע שם סעיף יג (וסימן שכט סעיף ט):

עט ד ה ו מיי' שם הל' כ כא סמג שם טוש"ע שם סי' שכט סעיף ב:

פ ז מיי' פט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה כה טוש"ע אה"ע סי' ד סעיף לג:

רבינו חננאל

ואסיקנא אלא למעוטי סם. אמר רב אשי ממתניתין נמי שמעת לה, מדלא קתני מי שנשכו כלב שוטה אין מאכילין אותו מחצר כבד שלו, והחושש בפיו אין מטילין לו סם בשבת, ור' מתיא בן חרש מתיר בשניהם. אלא במי שנשכו כלב שוטה פליגי ובהא לא פליגי. ש"מ במטילין לו סם בשבת לא פליגי ש"מ. וכל ספק נפשות דוחה את השבת. תניא מחמין לו חמין לחולה בשבת בין להשקותו בין ל[ה]ברותו, ואין אומרים נמתין היום שמא יבריא ולא נחלל את השבת, אלא מחמין לו מיד. וספקו דוחה את השבת, ולא ספק שבת זו אלא ספק שבת אחרת. ואין אומרים יעשו דברים הללו על ידי גוים ולא על ידי קטנים אלא על ידי גדולי ישראל. ואין עושין דברים הללו לא על ידי נשים ועל ידי כותים, אבל מצטרפין לדעת אחרתא. ת"ר מפקחין פקוח נפש בשבת והזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין. כיצד, ראה תינוק נפל לים פורס מיד מצודה ומעלהו [ואע"ג] דצייד כווני. ומי שראה תינוק נפל לבור עוקר חוליא מיד בשבת ומעלהו, ואע"ג דקא עביד דרגא. וכן מי שראה שנגעלה דלת בפני תינוק שוברה ומוציא התינוק, אע"ג דשקיל לה בשופינא. מכבין ומפסיקין מפני הדלקה בשבת. ובכל אלו כולן הזריז הרי זה משובח ואין צריך ליטול רשות מבית דין. ירושלמי תני הזריז משובח והנשאל [ט] והשואל הרי זה שופך דמים. ר' חייה בשם ר' יוחנן מבוי שכולו גוים וישראל אחד דר בתוכו, נפלה בתוכו מפולת מפקחין עליו בשב[יל] ישראל ששם, עד איכא ב' אמוראין חד אמר עד חוטמו וחד אמר עד טיבורו. אמר שמואל לא הילכו בפקוח נפש אחר הרוב כו' הא דרב דאמר [לא שנו אלא להחיותו ושמואל דאמר לפקח עליו] את הגל כו' כבר פירשנוהו [כ] בבבא קמא.

מסורת הש"ס

[ד] בירושלמי לפנינו הגי' והנשאל ה"ז מנוגה והשואל ה"ז שופך דמים וכ"כ בהגהת מיימון בפ"ב משבת ועי' בתה"ד סי' נח.

[ה] תוס' ב"ל בפ"ק דכתובות דף טו ע"ב.

[ו] [גיר' הרי"ף ורא"ש שמואל], [ז] [נוספת"א שבת פט"ו הי"ב], [ח] [עיין שיטו וטסאות בהרא"ש ובב"ר], [ט] [גי' רי"ף ורא"ש אל"ל אלאנשא לא נגרכ' אלא לאחר אחרת], [י] [נ"ק מד: סנהדרין עט. כתובות טו.], [כ] [אל' אי נמי וכן איתא בכתובות ובב"ק ובסנה'], [ל] [שבת קכט. וש"נ], [מ] [יבמות נח: כתובות טו. ובמיס עג.], [נ] כתובות טו: מכשירין פ"ב מ"ז, [ס] [דף טו. עט.], [ע] [דף טו.].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אבל כו'. מצטרפין למהוי פלגא ופלגא. נ"ב וקשה הרי בדף פב. מבואר דבספק נפשות לא אזלינן בתר רוב דעות רק מאמינין אותו מיד. מ"ב למה לי לאמעוקי דעת אחר אם כותי דהרי כשנים אומרים צריך אף ג' אומרים לא צריך אזלינן להקל ע"כ ל"ל כדאיתא בגמ' כשנים אומרים אינו צריך וא' אומר צריך אינו צריך אזלינן בתר רוב דעות גם בהרא"ש ז"ל כתב דהש"י ז"ל לא סבירא ליה לאוקימתא דלעיל בגמרא אבל מ"מ לפוסקים דס"ל לאוקימתא דלעיל נ"ל כמו שכתבתי:

הגהות הגר"א

[א] ולא ע"י קטנים אלא כו' כל"ל:

לעזי רש"י

דשקומברג"ש [דישקומברימינ"ט]. חילוץ.

מוסף רש"י

ספק נפשות. דיני נפשות, דהא והאילו העלה המיב (כתובות טו. ב"ק מד: סנהדרין עמ.).

מוסף תוספות

א. [ו]כיון דאמר מכבין מפסיקין ל"ל. תוס' הרא"ש.

תוס' ישנים

לא צריכה דפרוש לחצר אחרת. כלומר שפירשו כולם לחצר אחרת, ונפל הגל על אחד מהם.

ושמואל אמר לפקח עליו את הגל. קאמר דאם רוב ישראל (ג) אבל במחלה על מחלה לא וכ"ש ברוב כותים: אינו כן. דאמר אפילו ברוב כותים מפקחין: למאי הילכתא. הוי כותי אליבא דשמואל כיון דאמר מפקחין עליו כל שכן דמצוה להחיותו ולמאי הילכתא הוי כותי: להאכילו נבילות. עד שיגדל ויקבל עליו גירות: אם רוב ישראל ישראל למאי הילכתא. הוי ישראל ברוב ישראל טפי ממחלה על מחלה (ג) אי אינא להאכילו נבילות במחלה על מחלה לא ספינן ליה: לנוקין. שור של ישראל שנגח שור של כותי פטור ושור של כותי שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם מזק שלם ושל ישראל שנגח שור של ישראל תם משלם חצי מזק מועד משלם מזק שלם: אי נימא דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה. וקאמרינן דמחייבינן ליה לשלומי: נייתי ראיה. דישראל הוא ונשקול וכל זמן שלא טבל בבית דין לשם גירות לא מגינן (ד) לישראל לחיובי לשלומי: פגגא. משלם כישראל אדין פגגא דפקח הוא וזה תובעו מזק שלם כדין כותי אמר ליה אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ושקול: מאי קאמר. כל הני דפקיני דקתני מאי אתו לאשמועינן: שמעינן אם המם. לאחר המעורבת דליכא איסור אלא טלטול: אכל הכא. כי לא שרית ליה לפקוחי מאי אית ליה למיעבד דתיהוי איסורא דאוריית דנשרי הא מקמי הך: עד היכן הוא בודק. אם דומה למת שאינו מזיז איבריו עד היכן הוא מפקח לדעת האמת: עד חוטמו. ואם אין חיות במחוטמו שאינו מוציא רוח ודאי מת ויניחוהו: הכי גרסינן אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה. מחלוקת דהכא תנאי דמר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו מלמטה למעלה שמואל דרך מרגלותיו תחלה ובודק והולך כלפי ראשו דמר אמר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר אמר עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר במחוטמו: (ה) גזי נזרך. ומזר הוא שער הראש: אפילו תימא אבא שאול. נמי סבירא ליה עד חוטמו: ווי הסדר. ל"ל פורש לי מהו: ושפיכות דמים. שהותר לבעל בית לשפוך דמו של זה להצלת הפקח נפשו עבירה חמורה היא שמטמאת את הארץ כדכתיב (במדבר לה) ולא תטמא את הארץ גבי פרשת רוצחין: וגורם לשכינה שתסתלק. כדכתיב (שם) אשר אני שוכן בתוכה הא אם תטמאו אני שוכן וגבי רוצח כתיב ו): מעט מוכחי. אם כהן הוא שבא לעבוד עבודה: ולא מעל מוכחי. אם התחיל בעבודה אין מפסיק לבא לידון אלא משליש עבודתו: אבל

ולפקח הגל אינו כן. אומר ר"י דהיינו טעמא דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב משום דכתיב (ויקרא יח) וחי בהם ולא שימות בהם אלא יוכל לבוא בשום ענין לידי מיתת ישראל א: להאבילו נבילות. לא הוה מצי למימר אלא להחיותו משום דאפילו מחלה על מחלה אינו חייב להחיותו דדוקא ברוב ישראל אמרינן לא אמו אלא להחיותו:

להחזיר לו אבידתו. הא דלא קאמר להחיותו כדקאמר רב לעיל פירש רש"י דלשמואל אילטריך דסבירא ליה דאפילו לפקח את הגל בשבת אין הולכין אחר הרוב כל שכן להחיותו ופע"ג דסבירא ליה לשמואל (ב"ב דף נד:) אין הולכין בממון אחר הרוב ב הני מילי היכא דאתי לידיה ג ברשות בעלים כמו מוכר שור לחבירו ונמצא נגחן ד אבל הכא דלא אתא לידיה ברשות בעלים ה אזלינן בתר רובא ו) ובכתובות סוף פ"ק (דף טו:) פירש דרבותא נקט אפילו להחזיר לו אבידה דליכא עבירה גדולה כדאמרי' (סנהדרין דף עו:) המחזיר אבידה לכותי עליו הכתוב אומר למען קפות הרוח את האמה וגו' ז ואפי' הכי מחזירין היכא דליכא רוב ישראל וכל שכן להחיותו דליכא עבירה כולי האי דמדרנסין עניי כותים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום [גיטין סא.]:

להחזיר לו אבידה. אבל מחלה על מחלה לא דאמר ליה אייתי ראיה דישראל את ואחזיר לך:

לא צריכא דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן. מימה לי דהוה מצי למימר כולהו לנזקין אם רוב ישראל ישראל דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה מחלה על מחלה ישראל דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן ולא מצלם שלא פגגא אם רוב כותים כותי מצלם שלא נגח שלם חצי מזק:

אבא שאול אומר מטיבורו. הקשה רבינו תם דבפרק המפלת (נדה דף כה.) תניא אחיזה שפיר מרוקם אבא שאול אומר תחילת ברייתו מראשו ועוד הקשה להא דתם משמע דלא איירי אלא בגדול האיברים ובקוטנן בדקא מסיים עלה שמי עיניו כשני טיפין של זבוב וכו' להכי גרס ר"ת תחילת ברייתו כרשון פירוש יום שנגמר תחילת צורתו הוי כל גופו גדול כשלעם כדמתרגמינן רשונא וכן פירש בערוך [ערך רשון]: עם

ומי מצי למינקט ממחלה על מחלה כדי להחיותו, וכב דאמר לעיל לא שנו אלא להחיותו, אבל ישראל קאי. ומכי נמי הוה מצי למינקט ממחלה על מחלה כדי להחיותו כרב דאמר לעיל לא שנו (כו' אלא דנקטן) אחזיר אבידה שהיא חיובא יותר כדפירשיתי. לא נצרכה [אלא] להחי שעה. ואם דאמרינן בפרק שני דע"ז (כז, ב) דלחיי שעה לא מיישינן פי' ומתרפא מן הגוי ואע"פ (כו) [ד]שמא ימיתנו לגלגלתר, הייני הכא ואתם לגווכתו, כי כאן מפקחין כדי להחיותו, ומס מרפאין אותו אולי יחיה. מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה אתי לכבויי. ולא דמי לממון דאמרינן בפרק בל כתבי (שבת קיז, ב) מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויי, דהתם כיון שאינו טורח להציל (לא יבא להציל) לא יבא לחלל שבת בשביל ממונו, אבל כשטורח בהצלה אז יבא לחלל שבת אגב טירדיה, אבל אי לא שרית ליה אגב טירדיה ועבירה יבא לכבות. מ"ר.

פא א ב ג ד מיי' פט"ו מה"ל תקורלא ביאה הל' כו טוש"ע אה"ע סי' ד' סעיף לד:

פב ה מיי' פ"ג מהלכות שבת הלכה יח סמג לאוין קה טוש"ע או"ח סי' שכט סעיף ד:

פג ו מיי' פ"ג מה"ל שבת הל' כא סמג לאוין קה טוש"ע או"ח סי' שיט סעיף ח:

פד ז מיי' פ"ג מהלכות שבת הל"י טוש"ע או"ח סי' שכט סעיף ד:

רבינו חננאל

מי שנפלה עליו מפולת ספק הוא שם ספק אינו שם, ספק חי ספק מת, ספק נוכרי ספק ישראל מפקחין עליו. מצאוהו חי מפקחין עליו מצאוהו מת יניחוהו. אוקימנא אפי' לר' יהודה בן לקיש דאמר שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה, הכא מודה שאם מצאו חי מת יניחהו, פשוטה היא. ת"ר עד היכן בודק עד טיבורו ויש אומרים עד חוטמו. בדק ומצא עליונים מתים לא יאמר שכבר מתו התחתונים. מעשה היה ובדקו ומצאו עליונים מתים ותחתונים חיים. אמר רב פפא מחלוקת כשבדק ממטה למעלה, שלא יאמר כיון שאין חיותא בטיבורו כבר מת, אלא צריך לבדוק עד חוטמו. אבל אם בדק ממעלה למטה כיון שבדק בחוטמו ואין לו חיותא תוב לא צריך, שנאמר כל אשר נשמת רוח חיים באפיו. מגיין לפיקוח נפש שדוחה את השבת כו', אסיקנא כשמואל דאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהן.

תוס' ישנים

אמר רב פפא להאבילו נבלות. וה"ק הוה מצי למינקט לענין [שלא] להחיותו אי ממחלה על מחלה מצוה להחיותו. אבל גבי רוב ישראל לא הוה מצי למינקט להחיותו, כיון דאפילו ממחלה על מחלה מייב להחיותו אם כן לא היה זה שום חידוש. ואם תאמר דממחלה על מחלה אינו מייב להחיותו, הוה מצי למימר על רוב ישראל דמייב להחיותו, אלא רבותא נקט דאפילו להחזיר לו אבידה שיש בגוי עבירה כמו שמצינו בסנהדרין [עו, ב] לא יאבה ה' סלוח לו זה הממחזיר אבידה לגוים, אפילו הכי אם רוב ישראל דיש לו אבל להחיותו אין כל כך עבירה (כדתנן) (כדתנן) בגיטין [סא, א] מפרנסין עניי נכרים עם עניי ישראל. וכן גרשם לגיטין שאין צריך להחיותו כיון דליכא פקוח נפש אלא כרוב ישראל, והשתא אמי שפיר דלא הוי

גליון הש"ם

רש"י ד"ה ולוי הבדר. לא פורש לי. עי' ברכות כה: רש"י ד"ה מאן שמעת ליה וש"נ: שם ד"ה ולא מעל מזבחי אם התחיל בעבודה. עי' ברש"י מכות יב. ד"ה עשה יואב וש"נ:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא לריכא אלא לר' יהודה בן לקיש: (ב) רש"י ד"ה ושמואל כו' דאם רוב ישראל ישראל אבל: (ג) ד"ה אם רוב כו' על מחלה דאי אלא להאכילו וכו' על מחלה נמי לא ספינן: (ד) ד"ה נייתי כו' דאם גירות לא מגינן להיוביה לישראל לשלומי: (ה) ד"ה גזי מזרך וד"ה אפילו תימא ל"ל קודם ד"ה הכי גרסינן:

מוסף רש"י

אתה גוזי. אתה מלאשו, ילרת לאשי אחילה, דגזי לישנא דרישא כמו גזי מזרך, שער ראשך תגלי וגלי לאשך (סוטה מה:).

מוסף תוספות

א. ואם נלך אחר הרוב יכול לבא לידי מיתת ישראל. תוס' הרא"ש מתוכות טו: ב. ולימא מוצא אייתי ראיה דישראל את ושקול. דמע"ן כתוכות טו: ג. ממון הזה שאנו רוצים להוציא מידו מחמת הרוב. תוס' הרא"ש שם. ד. שבהיתר באו המעות לידו ומדעתו נתנם לו הלוקח. תוס' כתוכות טו: ד"ה לחמיר. ה. [ו]שמא שלא כדין באת לידו. תוס' הרא"ש שם. ו. רוה, נכרים, ששבעים ואינן צמאין לייזבדם, צמאה, זו כנסת ישראל שצמאה ותאיבה לירא יוצרה ולקיים מצותיו, והמחזיר אבידה לנכרי השווה וחבר נכרי לישראל, ומראה בעצמו שהשבת אבדה אינה חשובה לו מצות בוראו, שאף לנכרי הוא עושה כן שלא נצטווה עליהם. רש"י סנהדרין עו:

1. עָלַיִךְ נִסְמַכְתִּי מִבֶּטֶן מִמְּעֵי אִמִּי אַתָּה גּוֹזִי בְּךָ תְּהִלָּתִי תָּמִיד:
תהלים עא ו
2. גָּזִי גַזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי וּשְׂאִי עַל שְׁפָיִם קִינָה כִּי מָאַס יְיָ וְדָחַשׁ אֶת דּוֹר עֶבְרָתוֹ: ירמיהו ז כט
3. כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ:
בראשית ז כב
4. אִם בַּמֵּחֲתֶרֶת יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְהֻכֶּה וָמֵת אֵין לוֹ דָּמִים:
שמות כב א
5. וְכִי יָדַד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעָרְמָה מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת:
שמות כא יד

עם התשובה אין בפני עצמה לא נימא דלא כרבי. תימה לי דהוה מצי לשנויי מיתה ויו"כ מכפרות עם התשובה על כל עבירות שבתורה אבל בלא תשובה יש עבירות שאינן מכפרות עליהן כגון פורק עול ומגלה פנים ומיפר ברית ויש לומר דשפיר טפי משני לי

אבל להחיות אפילו מעל מזבחי ומה זה שספק יש ממש בדבריו ספק אין ממש בדבריו ועבודה דוחה שבת קל וחומר לפקוח נפש שדוחה את השבת נענה רבי אלעזר ואמר ומה [6]מילה שהיא אחד ממאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם דוחה את השבת קל וחומר לכל גופו שדוחה את השבת רבי יוסי בר' יהודה אומר [1]את שבתותי תשמורו יכול לכל ת"ל [3]אך חלק רבי יונתן בן יוסף אומר [2]כי קודש היא לכם היא מסורה בידכם ולא אתם מסורים בידה ר' שמעון בן מנסיא אומר [3]ושמרו בני ישראל את השבת [4]אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה א"ר יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא דידי עדיפא מדידהו [7][4]וחי בהם ולא שימות בהם אמר רבא [8]לכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל דלית ליה פירכא דר' ישמעאל דילמא כדרבא [9]דאמר רבא מאי טעמא דמחתרת חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מידע ידע דקאי לאפיה ואמר אי קאי לאפאי קטילנא ליה והתורה אמרה בא להרגך השכם להרגו ואשכחן ודאי ספק מנלן דר' עקיבא נמי דילמא כדאביי דאמר אביי [7]מסרינן ליה זוגא דרבנן לידע אם [6] ממש בדבריו ואשכחן ודאי ספק מנא לן וכולהו אשכחן ודאי ספק מנא לן ודשמואל [8] ודאי לית ליה פירכא אמר רבינא ואיתימא רב נחמן בר יצחק [9]טבא חדא פלפלתא חריפא ממלא צנא דקרי: **מתני'** חטאת ואשם ודאי מכפרין [1]מיתה ויו"כ מכפרין עם התשובה תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה ועל החמורות [2]הוא תולה עד שיבא יוה"כ ויכפר [3]האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה [4]אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר [5]עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר [6]עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו [7]דרש ר' אלעזר בן עזריה [5]מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יוה"כ מכפר עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חבירו אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין [8]מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר [6]וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר [7]מקוה ישראל [9](ה') מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל: **גמ'** אשם ודאי אין אשם תלוי לא והא כפרה כתיבא ביה הנך מכפרי כפרה גמורה אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה אי נמי הנך אין אחר מכפר כפרתן אשם תלוי אחר מכפר כפרתן דתנן [1]חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין אשמות תלוין פטורין: מיתה ויוה"כ מכפרין עם התשובה: עם התשובה אין בפני עצמן לא נימא דלא כרבי דתניא [2] רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר חוץ [3](מפורק עול) ומגלה פנים בתורה ומיפר ברית בשר שאם עשה תשובה יוה"כ מכפר ואם לא עשה תשובה אין יוה"כ מכפר אפילו תימא רבי תשובה בעיא יוה"כ יוה"כ לא בעיא תשובה: תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה: השתא על לא תעשה מכפרת על עשה מיבעיא אמר רב יהודה הכי קאמר על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל לא תעשה גמור לא ורמינהו [4]אלו הן קלות עשה ולא תעשה חוץ

דורש באגדות של דופי לא היה לו למשה לכתוב אלא ותמנע היתה פלגש וגו': **ומיפר ברית בשר.** מילה ובמסכת שבועות [5] יליף לה מקראי: מוץ

אבל להחיות. כגון שיודע לגמד זכות על אדם שנדון בב"ד ליהרג: **ועבודה.** ממורה שדוחה את השבת מפסיקה להלכה נפש: **ומה מילה.** שהיא תיקון אחד מאיברין של אדם דוחה את השבת לפי שמייבין עליה כרת לאחר זמן כך שנויה בתוספתא דשבת (ג): **יכול נלך.** לפי' לפיקוח נפש: **ושמרו בני ישראל את השבת.** כדי לעשות שבתות אחרות יזהרו בשבת זו בקיום שמירת שבתות הרבה: **אין אדם מעמיד את עצמו.** מלהגיל את ממונו מיד גנב והאי גנב דאתי במחתרת מידע ידע דקאי בעל הבית באפיה ואדעתא דהכי אתא דמיתר אמר כי קאי לאפאי קטילנא ליה ואין זה ספק נפשות אלא ודאי נפשות והתורה אמרה לו כאן אחרי שבא להורגך השכם להורגו: **דאמר אביי.** בסנהדרין (דף מג.) על היולא ליסקל ואמר יש לי זכות לגמד על עלמי דקתני התם מחזירין אותו אפילו ארבע וחמש פעמים ובלבד שיהא ממש בדבריו והוינן בה מנא ידעי ואמר אביי מסרינן ליה זוגא דרבנן שמגלין אותו עד בית הסקילה ואם אמר יש לי לגמד זכות על עלמי ישמעו אלו אם יש ממש בדבריו אם לאו והכי נמי גבי כהן העובד איכא למימר נמי דהכי עבדי ליה: **ואשכחן.** מהכא דאולאי פיקוח נפש מחללין אבל ספק לא שמעינן מינה וכולהו נמי כגון אך חלק איכא למימר דאולאי פיקוח נפש קא ממעטו ולא ספק וכן ולא אתם מסורין בידה לגמד (ד) ואולאי וכן אלו עליו כדי שישמור ואולאי שבתות הרבה: **דשמואל ליה ליה פירכא.** אשר יעשה האדם המצות שיחיה בהם ואולאי ולא שיבא בעשייתה לידי ספק: מיתה אלמא מחללין על הספק: **הדא פלפלתא.** גרעין אחד: **מתני' חטאת ואשם ודאי.** הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי הבא על שגגת ספק כרת וכגמ' פריך והא ליה נמי כפרה כתיבא: **חטאת ואשם ודאי מכפרין.** ומסתמא תשובה איכא אשם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן (ה): **גמ' הא כפרה כתיב ביה.** וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג (ויקרא ה) באשם תלוי כתיב: **אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה.** אלא תולה להגן עליו מן היסורין עד שיודע לו שודאי חטא ויביא חטאת הכי יליפי לה בכריתות (דף כו:): **פטורין.** דיום הכפורים מכפר עליהן וטעמא מפרש בכריתות (דף כה:): **חוץ מפורק עול.** כופר בהקב"ה: **מגלה פנים בתורה.** דורש את התורה לגנאי כגון מנשה (ו) שהיה דורש לגנאי כגון ותמנע היתה פלגש (ז): **ומיפר ברית בשר.** מילה ובמסכת שבועות (ח) יליף לה מקראי: מוץ

(שם). **פלפלתא.** גרעין אחד של פלפל (חגיגה י.). חוץ מפורק עול. של כל המצות (כריתות ז.) אי: כופר בעיקר (שבועות יג.). **ומגלה פנים בתורה.** כגון על דברי תורה המופלא ומגלגי עזות פניו כגון מנשה שהיה יושב ודורש באגדות של דופי לא היה למשה לכתוב אלא ותמנע היתה פלגש, ויש לאומרו בימי קליר חגיגה (שם ועי' שנהדרין צט:).

והגדול בעון עצמו והשנים בחיוב מיתה. זה טעם של ר' אלעזר בן עזריה. [**מתני' חטאת**] **ואשם ודאי מכפרין,** אבל אשר תלוי אינו"א דכתיב ביה כפרה, אינו מכפר כפרה גמורה, דלכי מתידע ליה בעי איהוויי קרבן אחר. אי נמי כדתנן חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יום הכפורים חייבין, חייבי אשמות תלויין פטורין. מיתה ויום הכפורים מכפרין עם התשובה, מתניתין דלא כרבי, דתניא רבי אומר כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר, חוץ מפורק עול והמגלה פנים בתורה והמפר בריתו של אברהם אבינו, שאם עשה תשובה יום הכפורים מכפר, ואם לא אין יום הכפורים מכפר. ושנינן אפילו תימא רבי הכי קתני, תשובה צריכא יום הכפורים, אבל יום הכפורים מכפר אפילו בלא תשובה, כדתנן תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה, אבל [על] לא תעשה גמור לא, ועל החמורות תולה התשובה עד שיבא יום הכפורים ויכפר. ורמינהי אלו הן קלות שהתשובה מכפרת על עשה ועל לא תעשה חוץ מלא תשא. ופרקינן לא תשא וכל דדמי ליה. כלומר כל שהוא לאו גמור.

תוס' ישנים

תשובה בעיא יום הכפורים לא בעי תשובה. וא"ת הכא משמע דיום הכפורים עיקר ואפילו הכי קאמר עם תשובה, וקשה מכאן על מה שרגיל רבינו יעקב לומר דתלמוד תורה טפל לגבי דרך ארץ מדקתני [אבות פ"ב מ"ב] יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ אלמא דרך ארץ עיקר, כדאייקינן ביומא פרק המוקן [לח, ב] גבי שומרת יום שנפלו לה נכסים דיורבי האב עיקר ומיירי בנכסי מלוג מדקתני יתלקו יורבי הבעל עם יורבי האב אלמא יורבי האב עיקר, **א**] ואילו הכא קאמר עם התשובה אע"פ שאינה עיקר. י"ל דהכי קאמר עם התשובה שעשה כבר ארך יום"כ ואינו בא לומר שארך שיהיה. א' נמי משום מיתה (דבהדיא) [דבהדיא] תנא עם התשובה דתשובה עיקר גבי מיתה. ועוד יש לומר דלרבי נמי ארך תשובה לכפר (דקמיבעיא) [מקיבעא] אע"ג [דמ]הני יום הכפורים למעט מכרת דבפרה גמורה בלא תשובה ליכא, דאל"כ למה תרב הנים בשביל עונותיו כיון שיום הכפורים מכפר חוץ מג' דברים דפורק עול וכו'. ועוד מקשים על פירוש ר"ת ז"ל מדכתיב [קהלת ט, טו] ולא חיה עם אשה אשר אהבת וגו', ותיפיש עיקר. וי"ל דחייס דקרא הא (ד)דרשינן ליה בפרק קמא דקידושין [ל, ב] שאין זה אלא אומנות

(א) שבת קלב, ב) [פסחים ה. וש"נ], ג) [שבת קמ:], ד) סנהדרין עב. ע"ז מ:, נד., ה) [חגיגה י. וש"נ], ו) סנהדרין עב., ז) [סנהדרין מג.], ח) חגיגה י. מגילה ז., ט) [גי' רא"ש תשובה תולה], י) [ל"ל אם זו דרש וכן אי במשנה שבמשניות], כ) גי' ירושלמי ומי', ל) [בקרא וכן במשנה שבמשניות ליתי' ועי' תי"ט] בירושלמי ד"ל כתוב אלא מלת ה' אלוקם שם יז כתוב מלת אתם שהוא לפניהו וכ"ה בירושלמי וברי"ף ובע"ר, מ) כריתות כה., נ) [לקמן פז:] שבועות יג. כריתות ז., ס) [בשאלתות פרש' הבריה סימן קסז איתא מהלוגא על חבירו], ע) [שבועות לט. תוספתא פ"ד ה"כ], פ) [סנהדרין עט.], צ) דף יג.

הגהות הב"ח

(א) גמ' זוגא דרבנן לידע אם יש ממש בדבריו: (ב) שם ודשמואל ליתי ליה פירכא כל"ל ומי' ולאי נממקן: (ג) רש"י ד"ה ומה מילה וכו' בתוספתא דשבת בפ' כמ ועי"ש: (ד) רש"י ד"ה ואשכחן כו' מפורין בידה לגמוד וכן אלו עליו כל"ל ומיבעי ולאי נממקן: (ה) ד"ה מטאת כו' מביא קרבן הס"ל ולמ"ל מה"ד מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו ולא חטאתיכם שבין זה לזה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) בתו"י ד"ה תשובה וכו' ואלו הכא קאמר עם התשובה אע"פ שאינה עיקר וכו'. נ"כ עיין בזה בגליון בהגהת מיימוני פ"ג מהל' מ"מ אות כ:

מוסף רש"י

אך חלק. אכין ורקין מיעוטין (ערובין קה. פסחים ה. שם עא. שבועות יג.). **מאי טעמא דמחתרת.** שאמרה תורה אין לו דמים, כלומר הרי הוא לך כמי שאין לו דם ונאמה ומותר להורגו (סנהדרין עב.). **חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו.** שרואה שאחר טוטלו ומוקק, הלכך יודע הגנב הזה שבעל הבית עומד על ממונו להילחם ומימר אמר הגנב לו אזילנא לגביה קלי בלפאי ולי קלי קטילנא ליה ואמרה לך תורה אין לו דמים ומלמדתך מאחר שהוא בא להרגך השכם אתה להרגו

תורה אור השלם

1. וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ כִּי אוֹת הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְיָ מְקַדִּשְׁכֶם:
שמות לא יג
2. וְשָׁמְרֶתֶם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמֶּיהָ:
שמות לא יד
3. וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתָם בְּרִית עוֹלָם:
שמות לא טז
4. וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְיָ:
ויקרא יח ה
5. כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ:
ויקרא טז ל
6. וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכֹּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם:
יחזקאל לו כה
7. מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְיָ כָּל עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ וְסוּרֵי בָאָרֶץ יִכָּתְבוּ כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים אֶת יְיָ:
ירמיהו יז יג

רבינו חננאל

מציין לפקוח נפש שהיא [דוחה את השבת ומה מילה שהיא] אחד מאבריי כו'. פי' מצאנו שהמל התינוק מצילו מן המיתה מאליעזר בנו של משה רבינו, שנאמר ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה' ויבקש המיתו, ויבקש המיתו לתינוק מפני שנתעצלה אמו ולא מלה אותו, וכיון שהרגישה, מלה אותו וקראתו חתן דמים, והצילתו מן המיתה שנאמר וירף ממנו. פי' וירף חולי המות מאתו מן התינוק, אז אמרה חתן דמים אתה לי, בדמי המילה. ואמרינן תו למולו ואפי' בשבת כדי לפדותו מן המיתה. וכתיב וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה, מלמד שהקטן נתפש בעון האב,

יום הכיפורים פרק שמיני יומא

חוץ מלא תשא. קא סלקא דעתך משום דכתיב לא יקרב: **וכל דדמי ליה.** לא תעשה גמור: **לפי שנאמר בחורב תשובה ונקה.** לאחר מעשה העגל כשעלה משה להתפלל עליהן ולקמן מפרש לה: **יכול אף לא תשא.** ינקה בתשובה: **לא תפשר נומר נקה שכבר נאמר לא יקרב.** דכתיב נקה לא יקרב גבי הדדי: **חלוקי כפרה.** שחלוקין בכפרתן זה כך וזה כך: **אמר לו.** שגם הן הנחלקין שיש עבירה שהיא לריכה לזה ואינה לריכה לזה אבל תשובה אינה מן החלוקין שהיא לריכה לכולן: **שובו בנים.** ומיד ארפא למדת שיש עבירה שמכפרת בתשובה לבדה: **כי ביום הזה יכפר.** למדת שיש עבירה שלריכה יום"כ: **ופקדתי בשבט פשעם.** למדת שיש עבירה שלריכה מלקות: **בזוי ה' לבזות.** אמר הגביה בזוי אמר הקב"ה אם יכופר העון עד תמותון למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה: **ולא יהיבנא דמי לאלמר.** וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן ולמד ממני להיות מזלזל בגזל: **בחסלא דלא סבעי.** שאין דרך הטבע לילך ולתבוע הקפותיו ועל הלוקח להביא לו מעותיו לביתו: **ומתא מחסיא.** מקומו של רביעה: **יהיב וזוזא לאהי וזוזא לאהי.** שמא לא ידע חביבו שנתתיו לו ויש כאן חילול השם: **ועביד תושבנא.** וחוזרין ונותנין לו בשר כנגד מה שנטלו: **לגון אנא דמסגינא וכו'.** ואין הכל יודעין שנתלשתי בגרסתי ולמדין הימני להבטל מתלמוד תורה: **מחמת שמועתו.** מחמת שם רע היולא עליו: **שרא ליה מריה.** ימחול יולרו על מעשיו: **מתאהב על ידך.** לאחיכך: **קורא.** מקרא: **ושונה.** משנה: **ומשמש תלמידי חכמים.** ללמוד (י) תורה) היא יישוב טעמי המשניות מה טעמן ומהיכן למדו: **באמור נהם עם ה' אלה.** את זו קרא הכתוב חילול השם כשאדם חשוב עובר עבירה ופורעניות באה עליו והכל אומרים מה הועילו לו רואה החסידים והחכמים רעה באה עליהם שנאמר ויחללו את שם קדשי ובמה חללוהו באמור עליהם הנכרים שגלו ביניהן ראו עם ה' אלה ולא יכול להגילם שלא יגלו נמצא שם שמים מתחלל וכבודו מתמעט: **דמעיקרא שובבים אתם.** כשתעשו תשובה מעלה (ו) עליהם כאילו תחילת החטא על ידי נערות ושטות ושובבות: **וכתיב אחרא.** משמע מכאן ואילך כבעל מוס שנתרפא שמקלת שמו עליו: **לאן מאהבה.** השב מאהבה נעקר עונו מתחלתו (ז): **לתיב שובו בנים.** אלמא בעלי תשובה קרויין בנים: **וכתיב כי אנכי בעלתי בכם.** אלמא עבדים מיקרו: **לאן מאהבה ומיראה.** קרויין בנים: **לאן על ידי יסורין.** שלא שבו עד שנתיסרו ביסורין קרויין עבדים ואית דגרסי כתיב שובו אלי ואשובה (ח) וכתיב כי אנכי בעלתי בכם כתיב ואשובה אליכם לאחר תשובה וכתיב כי אנכי בעלתי בכם מאהבה או מיראה קא אמר כי אנכי בעלתי בכם: לא

חוץ [1] מלא תשא לא תשא וכל דדמי ליה ת"ש ר' יהודה אומר כל שהוא מלא תשא ולמטה תשובה מכפרת מלא תשא ולמעלה תשובה תולה ויוה"כ מכפר לא תשא וכל דדמי ליה ת"ש לפי שנאמר בחורב תשובה ונקה יכול אף לא תשא עמהן ת"ל [2] לא ינקה יכול אף שאר חייבי לאוין כן ת"ל את שמו שמו הוא דאינו מנקה אבל מנקה שאר חייבי לאוין תנאי היא דתניא על מה תשובה מכפרת על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה ועל מה תשובה תולה ויוה"כ מכפר על כריתות ועל מיתות בית דין ועל לא תעשה גמור אמר מר לפי שנאמר בחורב (ח) ונקה מנא לן דתניא [3] ר' אלעזר אומר אי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא ינקה ואי אפשר לומר לא ינקה שכבר נאמר נקה הא כיצד מנקה הוא לשבין ואינו מנקה לשאינן שבין שאל ר' מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי [3] שמעת ארבע' חלוקי כפרה שהיה רבי ישמעאל דורש אמר שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד [3] [4] עבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו שנאמר [3] שובו בנים שובבים [3] עבר על לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויוה"כ מכפר שנאמר [4] כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם [3] עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין שנאמר [5] ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם [7] אבל מי שיש חילול השם בידו אין [3] לו כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר [6] ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא [7] אי שקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר אמר אביי לא שנו אלא באתרא דלא תבעי אבל באתרא דתבעי לית לן בה אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דתבעי הוא אביי כדשקיל בישרא מתרי שותפי יהיב זוזא לאהי וזוזא לאהי והדר מקרב להו גבי הדדי ועביד חושבנא רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין יצחק דבי ר' יאי אמר כל שחביריו מתביישין מחמת שמועתו [7] (היינו חילול השם) אמר רב נחמן בר יצחק כגון דקא אמרי אינשי שרא ליה מריה לפלניא אביי אמר כדתניא [17] ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידך שיהא קורא ושונה ומשמש ת"ח ויהא משאו ומתנו [3] [8] בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבריות שלא למדו תורה פלוני שלמד תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב אומר [8] ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר אבל מי שקורא ושונה ומשמש ת"ח ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אוי לו לפלוני שלמד תורה אוי לו לאביו שלמדו תורה אוי לו לרבו שלמדו תורה פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו ועליו הכתוב אומר [9] באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו א"ר חמא [9] (בר) חנינא גדולה תשובה שמביאה [10] רפאות לעולם שנא' [10] ארפא משובתם אוהבם נדבה ר' חמא [9] (בר) חנינא רמי כתיב [11] שובו בנים שובבים דמעיקרא שובבים אתם וכתיב ארפא משובותיכם לא קשיא כאן מאהבה כאן [10] מיראה רב יהודה רמי כתיב שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם וכתיב [12] (חנה) אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה ל"ק כאן מאהבה או מיראה כאן ע"י יסורין אמר רבי לוי גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד שנא' [13] שובה ישראל עד ה' אלהיך [10] אמר ודרכיו, עליו הכתוב אומר ישראל אשר בך אתפאר. אבל הקורא ושונה ודרכיו מכוערים כו', עליו הכתוב אומר באמור להם עם ה' [אלה] [מארצו יצאו. גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם, שנאמר ארפא משובתם. ואיסקנא שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, תשובה [מיראה] [מאהבה] ארפא משובתם אוהבם נדבה, תשובה [מאהבה] [מיראה] שובו אלי ואשובה אליכם. כי אנכי בעלתי בכם תשובה מיסורין. גדולה תשובה שאפילו הגיע חטאתו עד כסא הכבוד התשובה מכפרת, שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך.

אמאי לא מחיב להו [8] בהדי ל"ו כריתות בפרק קמא דכריתות (דף ב.) ומירץ ר"י דרבנן דפליגי אדרבי לא דרשי קרא הכי אלא בפרק ארבע מיתות (סנהדרין דף סד:) דרשי ליה ר' ישמעאל ורבי עקיבא לדרשא אחרינא [2] ואליבא דרבי לא מצי למיחשבינהו דהתם קאמר מנינא למה לי לומר אחת אחת עשאן כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת ולדידיה לא מיחייב חטאת אלא במילתא שחייבין על זדונו לאו וכרת כדקאמר רבי בפרק קמא דיבמות (דף ט.) נאמר כאן עליה פי' ומודעה החטאת אשר חטאו עליה ונאמר להלן עליה בחייב מה להלן דבר שחייבין על זדונו כרת אף כאן ומינה מה להלן שיש בו לאו אף כאן [3] לאפוקי הני נהי דאיתרבו לכרת [7] לאו ליתא בהו [8] אבל לרבנן לא מצינן לשנויי הכי דלדידהו לא בעי לאו כיון דגמרי מתורה אחת יהיה לכם הוקשה כל התורה כולה לעבודת כוכבים מה ע"ז דבר שחייבין על זדונו כרת וכו' אבל לאו לא בעינן אף על גב דע"ז איכא לאו דהא בע"ז איכא נמי סקילה ואפילו הכי מחייבי חטאת אפילו היכא דליכא סקילה דלא מקשינן אלא לענין כרת דכתיב בההוא עניינא דכתיב הכרת תכרת הכי נמי לאו לא בעינן לענין חטאת [1] תדע דבפרק אלו הן הלוקין (מכות דף יג:) ממעט פסח ומילה מחטאת משום דדומיא דע"ז בעינן מה ע"ז שב ואל תעשה [7] לאפוקי הני דקום ועשה ויהיו ואי בעינן לאו לענין חטאת נימא מה ע"ז שיש בה לאו לאפוקי הני אפילו אי הוו שב ואל תעשה לא מיחייב כיון דלא כתיב בהו לאו: והאמר

פט א ב ג ד מיי' פ"ז מהל' תשובה הל"ד: **צ** ה ו מיי' פ"ב מהל' יסודי המורה הל' יא: ז [מיי' פ"ז מהלכות תשובה הל' ו]:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לפי שנא' בחורב תשובה ונקה: (ב) שם אבל מי שיש חילול השם בידו אין כח לא בתשובה כו' כל"ל ומיכא לו נמחק: (ג) שם ויהא משאו ומתנו באמונה ודבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אשרי לו לפלוני שלמד תורה אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה: (ד) שם גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם: (ה) שם כאן מאהבה כאן מיראה (רב יהודה רמי) מיכא אלו מוקפות ונכתב בלדו ס"ש אמר רב יהודה רב אמי רמי: (ו) רש"י ד"ה דמעיקרא כו' מעלה אני עליהם כאלו כו' ומעות שובבים אברי"ש בלע"ז הס"ד: (ז) ד"ה כאן כו' עוון מתחלתו כאן מיראה ארפא הס"ד: (ח) ד"ה כאן ע"י כו' שובו אלי ואשובה אליכם וכמיב כי אנכי:

רבינו חננאל (המשך)

הכפורים. ודחינן תנאי היא דתניא על מה תשובה מכפרת על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה, על מה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר על כריתות ומיתות בית דין ועל לא תעשה גמור. שאל ר' מתיה בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה ברומי שמעתה ד' חלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש, אמר לו ג' הן ותשובה עם כל אחת. עבר על עשה ושב, אינו זז משם עד שמוחלין לו, שנאמר ארפא משובתם וגו'. עבר על לא תעשה ושב, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם. עבר על כריתות ומיתות בית דין ושב, תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין ממרקין, שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם. אבל מי שיש בידו חלול השם, אין כח לא לתשובה לתלות, ולא ליום הכפורים לכפר, ולא ליסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת, שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. היכי דמי חלול השם, רב אמר כגון אנא אי שקילנא מבי שבחא בישרא באתרא דלא תבעי, דאתו למימר אנא חזיתיה לרב דשקיל בשרא בלא דמי, היינו חלול השם. ר' יוחנן אמר כגון אנא אי מסגינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפלה[ח]. ויש אומרים כל שחבריו בושין משמועתו דאמרי שרא ליה מריה לפלניא. נמצא עונשים של דברים הללו גדול מענוש כריתות ומיתות בית דין. תניא ואהבת את ה' אלהיך עשה שיהא שם שמים נאהב על ידך, שיהיה אדם קורא ושונה (בריאה) [בתורה] ומשמש תלמידי חכמים ומשאו ומתנו בשוק בצדק עם הבריות, מה הכל אומרים אשרי פלוני שלמד תורה, אשרי הוריו ורבו שלימדו, כמה נאים מעשים

מוסף תוספות

א. [ל]פורק עול ומיפר ברית בשר ומגלה פנים בתורה. תוס' הרא"ש ימות ט. ב. [ו]לית להו כרת בפורק עול ומפר ברית ומגלה פנים, אלא מוקמי ג' כריתות בעבוד' כוכבים. תוס' ימות ט. ד"ה וקנן. ג. [ד]לרבי דנפקא ליה חטאת מעליה בעי לאו וכרת כמו באחות אשה. שם ד"ה מה. ד. דבפורק עול ומפר ברית ומגלה פנים אית בהו כרת. שם. ה. ולא חשיב להו בהדי ששה ושלשים כריתות משום דלא אשכחן בהו לאו. שם. ו. דלא גמרי מה עבודת כוכבים שיש בה לאו וכרת, ולא בעו לאו, כיון דלא כתיב בההוא פרשה. שם. ז. דאמר רחמנא לא תעביד. שם.

רבינו חננאל

ת"ש אילו הן החמורות כריתות ומיתות בית דין ולא תשא עמהן כו'. ת"ש ר' יהודה אומר כל שהוא מלא תשא ולמטה תשובה מכפרת, מלא תשא ולמעלה תשובה תולה ויום הכפורים מכפר. ושנינן לא תשא וכל דדמי ליה, דהוא לאו גמור. ת"ש לפי שנאמר בחורב נושא עון ופשע וחטאה ונקה עוד נאמר לא ינקה. ופשטניה לקרא, מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים. ותניא לפי שנאמר בחורב תשובה, מדכתיב בה ונקה, [יכול אף לא תשא עמהן ת"ל לא ינקה], עד יכול על כל חייבי לאוין אע"פ שישוב לא ינקה לו, ת"ל קרא אחרינא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא, הך דכתיב לא ינקה [אינו אלא] בלא תשא את שמו בלבד, הא כל שאר לאוין התשובה מכפרת. הנה בכל לאוין התשובה מכפרת בלא יום

ח) [שבועות נט.], ט) [אבות דר"נ פכ"ט מי"ב ה"ס תוספתא פ"ד ה"ט], ג) [שבועות יב: זבחים ז:], ד) [בע"א אימא היכי דמי וכן גרס הרא"ש אבל ברב אלפס פ' בגילבא אחרת ע"ש], ה) [עי' בע"א], ו) [ל"ל בדבי], ז) [ל"ל בדבי], ח) [ל"ל כין], ט) [גילסת הילקוט וכן בע"א ר' יוחנן אמר עד ולא עד בכלל ומי אר"י הכי והאמר ר"י גדולה תשובה שדומה את ל"ש שבתורה שנאמר וכו' לא קשיא הא בימיד והא בלבור], י) [ל"ל תלמוד].

תורה אור השלם

1. לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְיָ אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא:
שמות כ ו
2. נֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים נֹשֵׂא עָוֹן וָפֶשַׁע וְחַטָּאָה וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים וְעַל בְּנֵי בָנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים:
שמות לד ז
3. שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֲרַפֵּא מְשׁוּבֹתֵיכֶם הִנֵּנוּ אֲתָנוּ לָךְ כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ:
ירמיהו ג כב
4. כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְיָ תִּטְהָרוּ:
ויקרא טז ל
5. וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם:
תהלים פט לג
6. וְנִגְלָה בְאָזְנָי יְיָ צְבָאוֹת אִם יְכֻפַּר הָעָוֹן הַזֶּה לָכֶם עַד תְּמוּתוּן אָמַר אֲדֹנָי יְיָ צְבָאוֹת:
ישעיהו כב יד
7. וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ:
דברים ו ה
8. וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי אָתָּה יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר:
ישעיהו מט ג
9. וַיָּבוֹא אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם עַם יְיָ אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ: יחזקאל לו כ
10. אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ:
הושע יד ה
11. שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֲרַפֵּא מְשׁוּבֹתֵיכֶם הִנֵּנוּ אֲתָנוּ לָךְ כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ:
ירמיהו ג כב
12. שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים נְאֻם יְיָ כִּי אָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָכֶם וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן:
ירמיהו ג יד
13. שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְיָ אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ:
הושע יד ב

ז) עי' יומא לנ' ברכות פ"ב ה"ג ותוספ' דני' רביט תפלה בל"א מדויק יומר.

תוס' ישנים

ועשה תשובה מוחלין לו מיד. והיינו הא דאמרינן בתגיגה [ה, ח] העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מתיב, ומאות עשה [מוחלין לו] ממילה גמורה כדאמרינן הכא, אבל בשאר עבירות אע"פ שאין מוחלין לו מקיצין לו מדינו מקלת. **צריך לפרט את החטא.** ועל (ידי) כך מיקנו בתפילות של יום הכפורים על מטת שחטאנו לפניך בפומם ומבריו.